

1. TOPOLOGIE A SPOJITOST

Důkazy

Miroslav Hušek, Pavel Pyrih

KMA MFF UK

2008

TVRZENÍ (Vlastnosti báze)

Soustava \mathcal{B} podmnožin X je otevřenou bází nějaké topologie na X právě když má následující vlastnosti

- 1 Je-li $B_1, B_2 \in \mathcal{B}$, $x \in B_1 \cap B_2$, pak existuje $B \in \mathcal{B}$ takové, že $x \in B \subset B_1 \cap B_2$.
- 2 $\bigcup \mathcal{B} = X$.

Důkaz.

Podmínky jsou zřejmě nutné. Dokážeme, že jsou postačující.

Nechť \mathcal{B} má uvedené vlastnosti a definujme \mathcal{G} jako soustavu sjednocení všech možných podsoustav \mathcal{B} . Pak \mathcal{G} zřejmě obsahuje \emptyset a X a je uzavřená na libovolná sjednocení. Pro dokončení důkazu stačí ukázat, že \mathcal{G} je uzavřená na konečné průniky (pak tvoří topologii a \mathcal{B} je její báze).

Nechť $G_1, G_2 \in \mathcal{G}$ a $x \in G_1 \cap G_2$. Protože G_1 i G_2 jsou sjednocením množin z \mathcal{B} , existují $B_1, B_2 \in \mathcal{B}$ obsahující x . Podle první vlastnosti soustavy \mathcal{B} existuje $B \in \mathcal{B}$ tak, že $x \in B \subset B_1 \cap B_2$. Tedy je $x \in B \subset G_1 \cap G_2$ a tento průnik je tedy sjednocením množin z \mathcal{B} . □

TVRZENÍ (Charakterizace subbáze)

- 1 *Každá soustava \mathcal{S} podmnožin X je subbáze nějaké (jediné) topologie \mathcal{G} na X .*
- 2 *Konečné průniky množin z \mathcal{S} tvoří otevřenou bázi topologie \mathcal{G} .*

Důkaz.

Je zřejmé, že konečné průniky množin z jakékoli soustavy podmnožin množiny X má vlastnosti potřebné pro **otevřenou bázi**. □

TVRZENÍ (Vlastnosti soustav okolí)

Nechť X je topologický prostor a \mathcal{U}_x značí soustavu všech okolí v bodě $x \in X$. Pak platí:

- 1 \mathcal{U}_x je *filtr* v X obsahující x ve svém průniku;
- 2 Pro každé $U \in \mathcal{U}_x$ existuje $V \in \mathcal{U}_x$ takové, že $U \in \mathcal{U}_y$ pro každé $y \in V$.

Důkaz.

První uvedená vlastnost soustavy okolí plyne hned z vlastností otevřených množin. Dokážeme druhou vlastnost. Nechť U je okolí bodu x . Pak existuje otevřená množina G taková, že $x \in G \subset U$. Podle definice okolí je U okolím každého bodu z G a, zřejmě, G je okolím každého svého bodu. \square

TVRZENÍ (Topologie pomocí okolí)

Nechť je pro každé $x \in X$ dána soustava množin \mathcal{U}_x splňující obě vlastnosti z předchozího tvrzení. Pak existuje jediná topologie pro kterou jsou \mathcal{U}_x soustavami všech okolí v bodě x .

Důkaz.

Řekneme, že množina $G \subset X$ náleží do \mathcal{G} , jestliže $G \in \mathcal{U}_x$ pro každé $x \in G$. Je zřejmé, že soustava \mathcal{G} je uzavřená na libovolná sjednocení a obsahuje set X . Nechť $G, H \in \mathcal{G}$ a $x \in G \cap H$. Protože $G, H \in \mathcal{U}_x$, je i $G \cap H \in \mathcal{U}_x$, takže \mathcal{G} je uzavřená i na konečné průniky a je to topologie. Zbývá ukázat, že \mathcal{U}_x je soustava všech okolí x při této topologii.

Nechť W je okolí x v (X, \mathcal{G}) . Pak existuje $G \in \mathcal{G}$ tak, že $x \in G \subset W$. Protože $G \in \mathcal{U}_x$, je i $W \in \mathcal{U}_x$ podle vlastnosti filtru. Nechť nyní $U \in \mathcal{U}_x$. Musíme ukázat, že U je okolím x v (X, \mathcal{G}) . Vezměme množinu $G = \{y \in X; U \in \mathcal{U}_y\}$. Dokážeme, že $G \in \mathcal{G}$. Protože $x \in G$, bude důkaz hotov. Musíme ukázat, že pro každé $y \in G$ je $G \in \mathcal{U}_y$. Zvolme tedy nějaké $y \in G$, tedy $U \in \mathcal{U}_y$. Podle druhé vlastnosti soustav okolí existuje $V \in \mathcal{U}_y$ tak, že $U \in \mathcal{U}_z$ pro každé $z \in V$. To znamená, že $V \subset G$ a tedy $G \in \mathcal{U}_y$. Důkaz je hotov. □

TVRZENÍ (Popis uzávěru a vnitřku pomocí okolí)

Nechť X je topologický prostor a $A \subset X$. Pak

$$\begin{aligned} A^\circ &= \{x \in X; \text{ existuje okolí } U \text{ bodu } x \text{ takové, že } U \subset A\}, \\ \overline{A} &= \{x \in X; \text{ pro každé okolí } U \text{ bodu } x \text{ je } U \cap A \neq \emptyset\}. \end{aligned}$$

Důkaz.

Dokažme tvrzení pro uzávěr. Pro vnitřek platí $A^\circ = X \setminus \overline{X \setminus A}$ ukažte to) a odtud snadno plyne i výše uvedená rovnost pro vnitřek.

Jestliže $x \notin \overline{A}$, pak $X \setminus \overline{A}$ je otevřená množina obsahující x , a tedy okolí x disjunktní s A . Nechť bod x má okolí U disjunktní s A . Můžeme předpokládat, že U je otevřené. Pak $X \setminus U$ je uzavřená množina obsahující A a tedy i \overline{A} . Bod x tedy nepatří do \overline{A} . \square

TVRZENÍ (Vlastnosti uzávěru)

Nechť X je topologický prostor a A, B jsou libovolné podmnožiny X . Pak

- 1 $\bar{\emptyset} = \emptyset$;
- 2 $A \subset \bar{A}$;
- 3 $\overline{A \cup B} = \bar{A} \cup \bar{B}$;
- 4 $\overline{(\bar{A})} = \bar{A}$.

Důkaz.

První dvě vlastnosti jsou triviálně splněny. Z definice uzávěru ihned plyne, že uzávěr je monotónní operátor, tj. $A \subset B \Rightarrow \bar{A} \subset \bar{B}$. Odtud plyne inkluze $\overline{A \cup B} \supset \bar{A} \cup \bar{B}$. Nechť $x \notin \bar{A} \cup \bar{B}$. Pak existují uzavřené množiny F_A, F_B obsahující A, B , resp., a neobsahující x . Sjednocení $F_A \cup F_B$ je tedy uzavřená množina obsahující $A \cup B$ a neobsahující x . Tudíž $x \notin \overline{A \cup B}$ a zbývající inkluze je dokázána.

Pro důkaz poslední vlastnosti předpokládejme, že $x \notin \bar{A}$. Pak existuje uzavřená množina $F \supset A$ neobsahující x . Ale $F \supset \bar{A}$ podle definice uzávěru a tedy $x \notin \overline{(\bar{A})}$. Opačná inkluze plyne z druhé vlastnosti. □

TVRZENÍ (Topologie pomocí uzávěru)

Nechť pro každou podmnožinu A množiny X je dána množina $\bar{A} \subset X$ splňující 4 podmínky předchozího tvrzení. Pak existuje jediná topologie na X taková, že \bar{A} je uzávěr množiny A v této topologii pro každou $A \subset X$.

Důkaz.

Pro daný operátor $A \rightsquigarrow \bar{A}$ definujme $\mathcal{F} = \{F \subset X; F = \bar{F}\}$. Zřejmě \mathcal{F} obsahuje \emptyset i X (podle prvních dvou vlastností) a je to soustava uzavřená na konečná sjednocení (podle třetí vlastnosti). Dokážeme, že \mathcal{F} je uzavřená na libovolné průniky. Nechť $\mathcal{F}' \subset \mathcal{F}$ a $A = \bigcap \mathcal{F}'$. Pak pro každé $F \in \mathcal{F}'$ je $A \subset F$ a tedy $\bar{A} \subset F$ podle třetí a čtvrté vlastnosti. Takže $\bar{A} \subset \bigcap \mathcal{F}' = A$, což znamená, že $A = \bar{A}$.

Protože jednoznačnost je zřejmá, zbývá ukázat, že uzávěr uA každé množiny A v topologickém prostoru vytvořeném soustavou \mathcal{F} je totožný s \bar{A} . Jelikož $\bar{A} \in \mathcal{F}$, je $uA \subset \bar{A}$. Dále víme, že $A \subset uA$ a tedy $\bar{A} \subset \overline{uA}$. Ale $uA \in \mathcal{F}$ a tedy $\overline{uA} = uA$. Důkaz je hotov. □

TVRZENÍ (Vlastnosti konvergence)

Nechť X je topologický prostor. Pak platí:

- 1 Konstantní usměrněný soubor konverguje ke své hodnotě.
- 2 Jestliže usměrněný soubor v X konverguje k bodu x , konverguje k témuž bodu i každý usměrněný podsoubor.
- 3 Jestliže každý usměrněný podsoubor usměrněného souboru S má usměrněný podsoubor konvergující k x , pak S konverguje k x .
- 4 Je-li x hromadným bodem usměrněného souboru S , pak existuje usměrněný podsoubor souboru S , který k x konverguje.

Důkaz.

Dokážeme třetí a čtvrtou vlastnost. Nechť usměrněný soubor $S = \{x_a\}_A$ nekonverguje k x . Pak existuje okolí U bodu x takové, že pro prvky b nějaké konfinální podmnožiny $B \subset A$ je $x_b \notin U$. Zřejmě je $T = \{x_b\}_B$ usměrněný podsoubor souboru S a žádný podsoubor souboru T nekonverguje k x (dokonce žádný usměrněný soubor mající hodnoty v množině $\{x_b; b \in B\}$ nekonverguje k x).

Nechť $S = \{x_a\}_A$. Pro každé okolí U bodu x z nějaké báze okolí \mathcal{U}_x je množina $B_U = \{b; x_b \in U\}$ konfinální v A . Nechť $B = \{(U, b); b \in B_U, U \in \mathcal{U}_x\}$ je uspořádaná vztahem $(U, b) < (V, c) \Leftrightarrow U \supset V, b > c$. Položme $y_{(U,b)} = x_b$. Pak usměrněný soubor $\{y_{(U,b)}\}_B$ je hledaný podsoubor souboru S konvergující k x . □

TVRZENÍ (Uzávěr pomocí konvergence)

V topologickém prostoru X pro libovolné $A \subset X$ je

$$\bar{A} = \{x; \text{ existuje usměrněný soubor } S \text{ v } A, \text{ který konverguje k } x\}.$$

Důkaz.

Pokud je x limitou souboru ležícího v množině A , je $x \in \bar{A}$, protože každé okolí bodu x obsahuje prvky souboru a tedy prvky z A (podle **popisu uzávěru pomocí okolí**).

Nechť je nyní $x \in \bar{A}$. Pro každé okolí $U \in \mathcal{U}_x$ bodu x zvolíme nějaký bod $x_U \in A \cap U$ (opět podle **popisu uzávěru pomocí okolí**). Usměrněný soubor $\{x_U; U \in \mathcal{U}_x\}$ leží v A a konverguje k x – ověřte. □

TVRZENÍ (Charakterizace spojitosti)

Nechť f je zobrazení topologického prostoru X do topologického prostoru Y . Pak následující podmínky jsou ekvivalentní

- 1 f je spojitý;
- 2 vzor množiny uzavřené v Y je množina uzavřená v X ;
- 3 pro každé $x \in X$ a každé okolí V bodu $f(x)$ v Y existuje okolí U bodu x v X tak, že $f(U) \subset V$;
- 4 jestliže soubor $\{x_i\}$ konverguje k x v prostoru X , pak soubor $\{f(x_i)\}$ konverguje k $f(x)$ v prostoru Y ;
- 5 pro každou podmnožinu $A \subset X$ platí $f(\overline{A}) \subset \overline{f(A)}$;
- 6 pro každou podmnožinu $B \subset Y$ platí $\overline{f^{-1}(B)} \subset f^{-1}(\overline{B})$.

Důkaz.

První dvě vlastnosti jsou ekvivalentní, protože $f^{-1}(Y \setminus B) = X \setminus f^{-1}(B)$. Implikace $1 \Rightarrow 3 \Rightarrow 4 \Rightarrow 5$ jsou přímočarý použitím příslušných definic a popisu uzavěru pomocí konvergence. Vlastnost 6 se z vlastnosti 5 dokáže dosazením $A = \overline{f^{-1}(B)}$ a použitím inkluzí $P \subset f^{-1}(f(P))$, $f(f^{-1}(Q)) \subset Q$. Zbývá dokázat implikaci $6 \Rightarrow 2$. Je-li $B \subset Y$ uzavřená, je $\overline{B} = B$ a tedy podle vlastnosti 6 je $\overline{f^{-1}(B)} \subset f^{-1}(\overline{B})$, což znamená, že vzor množiny B je uzavřená množina. □

TVRZENÍ (Vlastnosti topologie konkrétního bodu)

Nechť je prostor X vybaven topologií konkrétního bodu $p \in X$. Pak platí:

- 1 V prostoru X neexistují dvě disjunktní neprázdné otevřené množiny.*
- 2 Množina $\{p\}$ je v prostoru X hustá. Tedy X je separabilní.*
- 3 Bod p je v prostoru X izolovaný.*
- 4 Prostor $X \setminus \{p\}$ je diskrétní.*
- 5 Pro každý bod $x \in X$ různý od p je $\{\{x, p\}\}$ bází filtru okolí bodu x .*
- 6 Soustava $\mathcal{B} := \{\{x, p\} : x \in X\}$ je nejmenší bází otevřených množin prostoru X .*

Důkaz.

Podle definice každá otevřená množina obsahuje bod p , tedy první bod je jasný. Dále platí, že množina je hustá (podle naší definice), právě když protíná každou otevřenou množinu. Druhé tvrzení je důsledkem.

Bod p je izolovaný, protože $\{p\}$ je otevřená množina podle definice.

Je-li $A \subseteq X \setminus \{p\}$ libovolná podmnožina, pak $A \cup \{p\}$ je otevřená v X podle definice. Tedy A je otevřená v $X \setminus \{p\}$. To dokazuje 4. tvrzení.

Jakákoliv otevřená množina obsahující bod x musí podle definice naší topologie obsahovat i bod p . Pro důkaz 5. bodu si tedy stačí uvědomit, že množina $\{x, p\}$ je otevřená, což je zřejmé z definice.

Fakt, že \mathcal{B} je báze ihned plyne z předchozího. Stejně tak je však zřejmé, že jakákoliv báze otevřených množin v X musí obsahovat \mathcal{B} . Tím je důkaz hotov.

TVRZENÍ

Prostor $C([0, 1])$ s topologií bodové konvergence není metrizable.

Důkaz.

Nepřímo ukážeme, že uvažovaný prostor nespĺňuje 1. Axiom spočetnosti. Předpokládejme tedy, že máme spočetný systém \mathcal{U} okolí nulové funkce (značíme $\mathbf{0}$). Standardní báze \mathcal{B} otevřených množin v prostoru $(C([0, 1]), \tau_p)$ sestává z množin tvaru $\{f \in C([0, 1]) : f(x_i) \in U_i, i = 1, \dots, n\}$, kde x_i jsou body z $[0, 1]$ a U_i jsou otevřené množiny v \mathbb{R} (viz součinnové topologie v 2. kapitole). Zřejmě můžeme BÚNO předpokládat, že $\mathcal{U} \subset \mathcal{B}$, protože \mathcal{B} je báze (stačí každou z množin systému \mathcal{U} nahradit její bázovou podmnožinou obsahující $\mathbf{0}$). Uvažujme nyní množinu „všech fixačních souřadnic“ z \mathcal{U} , tj. množinu

$$A := \{x \in [0, 1] : (\exists U \in \mathcal{U}) : \{f(x) : f \in U\} \neq \mathbb{R}\}.$$

Zřejmě A je spočetná, existuje tedy nějaké $x \in [0, 1] \setminus A$. Množina $V := \{f \in C([0, 1]) : f(x) \in (-1, 1)\}$ je otevřená, dokonce $V \in \mathcal{B}$ a samozřejmě $\mathbf{0} \in V$. Žádná množina $U \in \mathcal{U}$ však není podmnožinou V , a tedy \mathcal{U} není báze okolí $\mathbf{0}$. □

Některé další vlastnosti úplných nebo separabilních m.p.

Nechť X je metrizovatelný prostor.

- 1 Je-li X úplný a $D \subseteq X$ je **dokonalá**, pak mohutnost D je nejméně kontinuum. Dokonce D obsahuje podmnožinu **homeomorfní** Cantorovu diskontinuu.
- 2 Je-li X separabilní, pak mohutnost příslušné topologie je nejvýše kontinuum. Speciálně mohutnost samotného prostoru je rovněž nejvýše kontinuum, protože každá jednobodová množina je uzavřená (z metrizovatelnosti).
- 3 Je-li X polský prostor bez izolovaných bodů, pak mohutnost příslušné topologie je přesně kontinuum.
- 4 Je-li X separabilní a $F \subseteq X$ je uzavřená, potom lze psát $F = D \cup S$, kde D je dokonalá a S spočetná. Pokud prostor X je navíc úplný, je tento rozklad určen jednoznačně. Množinu D můžeme definovat jako množinu všech **kondenzačních bodů** v F .
- 5 Buď X separabilní. Nechť $(F_\alpha)_{0 \leq \alpha < \beta}$ je ostře klesající posloupnost uzavřených množin v X . Potom β je spočetný ordinál.
- 6 Nechť X je polský. Potom topologický podprostor $H \subseteq X$ je polský, právě když H je G_δ podmnožina X (tj. $H = \bigcap_{n=1}^{\infty} G_n$, kde G_n je v X otevřená množina pro každé $n \in \mathbb{N}$).

Důkaz

Omezme se rovnou na prostor D , který je úplný (jsa uzavřeným podprostorem úplného prostoru) a nemá izolované body. Zvolme libovolné $a \in D$ a $\varepsilon > 0$. Indukcí zkonstruujeme systém uzavřených koulí $\{B_s : s \in \{0, 1\}^{<\omega}\}$ (tj. indexovaný všemi konečnými posloupnostmi nul a jedniček) takový, že platí podmínky

- (i) $B_\emptyset = B(a, \varepsilon)$,
- (ii) pokud $s \neq \emptyset$, pak $\text{diam}(B_s) < \frac{1}{|s|}$, kde $|s|$ značí délku posloupnosti s ,
- (iii) pro každou posloupnost $s \in \{0, 1\}^{<\omega}$ leží střed koule B_s v množině D ,
- (iv) pro každou posloupnost $s \in \{0, 1\}^{<\omega}$ je $\text{dist}(B_{s \wedge 0}, B_{s \wedge 1}) > 0$,
- (v) jestliže posloupnost s je prodloužením posloupnosti r , platí inkluze $B_s \subseteq B_r$,

kde připouštíme prázdnou množinu jako prvek $\{0, 1\}^{<\omega}$ délky nula a symbolem $s \wedge 0$ značíme posloupnost s prodlouženou o nulu (analogicky pak pro jedničku). Nultý krok konstrukce jsme již provedli volbou $a \in D$ a $\varepsilon > 0$. Nechť nyní $n \in \omega$ a mějme již zkonstruovány koule B_s pro každou posloupnost $s \in \{0, 1\}^{\leq n}$ (tj. pro každou posloupnost s nul a jedniček délky nejvýše n). Je-li nyní $s \in \{0, 1\}^n$ libovolná posloupnost (délky n), existují $a_s \in D$ a $\varepsilon_s \in (0, \frac{1}{n})$ tak, že $B_s = B(a_s, \varepsilon_s)$.

Důkaz.

Protože však množina D nemá izolované body, jistě najdeme dva různé body $a_{s \wedge 0}, a_{s \wedge 1} \in D$ a čísla $\varepsilon_{s \wedge 0}, \varepsilon_{s \wedge 1} \in (0, \frac{1}{n+1})$ taková, že $\text{dist}(B(a_{s \wedge 0}, \varepsilon_{s \wedge 0}), B(a_{s \wedge 1}, \varepsilon_{s \wedge 1})) > 0$ a zároveň $B(a_{s \wedge 0}, \varepsilon_{s \wedge 0}) \cup B(a_{s \wedge 1}, \varepsilon_{s \wedge 1}) \subseteq B_s$. Pak označíme $B_{s \wedge i} := B(a_{s \wedge i}, \varepsilon_{s \wedge i}), i = 1, 2$.

Tím je konstrukce indukcí hotová.

Nyní uvažujme nějakou nekonečnou posloupnost $z \in \{0, 1\}^\omega$. Označme symbolem $z|_k$ restrikcí posloupnosti z na prvních k souřadnic. Potom definujeme zobrazení $\varphi : \{0, 1\}^\omega \rightarrow D$ formulí

$$\varphi(z) \in \bigcap_{n=1}^{\infty} B_{z|_n}.$$

Protože prostor D je úplný, je každý z průniků v definici φ jednobodová množina díky podmínce (ii). Dále z podmínky (iv) je jasné, že zobrazení φ je prosté. Tedy vidíme, že množina D obsahuje nějakou podmnožinu mohutnosti kontinua.

Nebudeme již dokazovat, že zobrazení φ je homeomorfismus. Pouze poznamenejme, že stačí dokázat jeho spojitost (vzhledem ke kompaktnosti prostoru $\{0, 1\}^\omega$ a faktu, že φ je bijekce na svůj obraz). Tímto tedy uzavíráme důkaz prvního bodu tvrzení.

Důkaz.

Druhý bod tvrzení vyplývá z toho, že separabilní metrický prostor má nějakou (nejvýše) spočtenou bázi \mathcal{B} otevřených množin. Pak totiž zobrazení $\psi : \mathcal{P}(\mathcal{B}) \longrightarrow \mathcal{G}$, kde \mathcal{G} je topologie našeho prostoru, definované formulí

$$\psi : \mathcal{A} \longmapsto \bigcup \mathcal{A},$$

je surjektivní. Přitom ale definiční obor ψ má (nejvýše) mohutnost kontinua. Tedy i \mathcal{G} má nejvýše mohutnost kontinua. Protože dále zobrazení $G \longmapsto X \setminus G$ zprostředkovává bijekci mezi otevřenými a uzavřenými množinami, je uzavřených množin přesně stejně jako otevřených, a tedy taky nejvýše kontinuum.

Třetí bod je snadným důsledkem prvních dvou. Pro důkaz čtvrtého tvrzení volme libovolnou uzavřenou množinu $F \subseteq X$ a omezme se pouze na podprostor F . Definujme $D \subseteq F$ jako množinu všech kondenzačních bodů v F a $S := F \setminus D$. Je snadné si rozmyslet, že množina D je uzavřená (ukážte, že limita posloupnosti kondenzačních bodů je zase kondenzační bod). Tedy S je otevřená (pracujeme v prostoru F). Je-li $x \in S$, pak x není kondenzačním bodem F , a tedy existuje jeho okolí $U_x \subseteq S$, které je spočtené. Protože separabilita se v metrických prostorech dědí na podprostory, lze S pokrýt spočteně mnoha takovými okolími (jelikož separabilní m.p. je Lindelöfův), a tedy množina S je spočtená.

Důkaz.

Nakonec volme libovolný bod $d \in D$ a $\varepsilon > 0$. Pak $B(d, \varepsilon)$ je nespočetná, a tedy (vzhledem ke spočetnosti S) je nespočetná i množina $B(d, \varepsilon) \setminus S = B(d, \varepsilon) \cap D$. Tedy d je hromadným bodem množiny D . Celkem dostáváme, že množina D je uzavřená a nemá izolované body, tedy je dokonalá.

Páté tvrzení opět využívá existence spočetné báze $\mathcal{B} = (B_n)_{n=1}^{\infty}$ otevřených množin prostoru X . Jelikož posloupnost (F_α) je ostře klesající, najdeme ke každému $\alpha < \beta$ přirozené číslo n_α takové, že $B_{n_\alpha} \cap F_\alpha \neq \emptyset$ a zároveň $B_{n_\alpha} \cap F_{\alpha+1} = \emptyset$. Je zřejmé, že zobrazení $\alpha \mapsto n_\alpha$ je prosté, a tedy ordinál β je spočetný.

Důkaz posledního tvrzení vynecháváme. □